

Բնաւորութեան իւրերեւոյթ թէ իրենց հին Բնական անունէն ելած է, որ աս ալ Բնական անունն է, և մեր Բնական ըսածին աւելի կը մօտենայ :

Բնոյճանրապէս Բնաւորութեան իրաւունք կը նմանին թէ բարքով և թէ կերպարանքով . ամէնքն ալ քաջ, աւաղակաբարոյ, չարքաշ ու տգէտ են :

Բնաւորութեան զորս հարիւր տարիի չափ առաջ ամէնքն ալ քրիստոնեայ էին, ետքը մեծ մասը տաճկացան . հիմա քրիստոնեաները կէս մը յունադաւան են՝ կէս մը հռոմէական, բայց թէ քրիստոնեաները և թէ մահմետականները խիստ աւելորդապաշտ են, և իրարու սաստիկ թշնամի . մէկ կողմանէ ալ իրենց անհանդարտ բնաւորութեամբը ստէպ ստէպ ()սմանեան տէրութենէն զլուխ կը քաշեն ու նորէն կը նուաճուին :

()սմանցւոյ սուլդան Սուրատ Թագաւորը 1448^{ին} տիրեց Բնաւորութեան, ու տաճկացուց զիրենք : Բնատենները Բնաւորութեան իշխանն էր Յովհաննէս Վասթրիոթ, որ Վաղյա կամ Բնահար ըսուած քաղաքը կը նստէր . ասոր որդին Վերդ տաճկացաւ, և ըսուեցաւ Բաբէնտէր պէկ . ու զօրաւոր մարդ ըլլալով՝ սուլդան Սուրատին ծառայութեանը մէջ շատ քաջութիւններ ըրաւ : Բնաբէնտէր պէկը իր մեծ եղբորը յաջորդէն ետքը՝ նորէն քրիստոնեայ եղաւ ու ապստամբեցաւ ()սմանեան տէրութենէն . շատ ու մեծամեծ յաղթութիւններ ըրաւ, շատ տեղերու տիրեց, ինչուան Սմեակեցւոյ մէջ ալ տարին 1500 ոսկի տուրք առաւ . իր երկրին մէջ շատ կարգեր կանոններ դրաւ, ու Պիոս Բ պապին հետ տեսնուելու համար Հռոմ երթալէն ետքը դարձաւ իր երկիրն ու մեռաւ 1467^{ին} : Բաբէնտէր պէկին որդիքը վախճալով Ֆաթիհ սուլդան Սեհեմէտին զօրութենէն՝ իրենց մեծերովը փախան Կափուի, հասարակ ժողովրդեան մէկ մասը Սմեակեցւոյ զաւառները անցան, և սուլդան Սեհեմէտ բոլորովին տիրեց Բնականային : Բնեց ետքը ինչուան Տէփէտէլէնի Բն փաշային օրերը Բնաւորութեանը ազգային իշխան մը չունեցան . բայց Բն փաշան ալ Բաբէնտէր պէկին ոչ քաջութիւնն ունեցաւ և ոչ յաջողութիւնները, ինչպէս որ ուրիշ տեղ իր վարքը պատմեցինք, և հոս ալ իր պատկերը զրինք :

ԳԵՆԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Բ .

Ի Սուրբ Բնաւորութեան :

Որ Գիւրգէրութեան իմ ժողովուրդը ծնեալ յերկիր օտար ,

Որ ժողովեալ էք աստ ,

Սի մոռանայք մի մոռանայք ըզհայրենին աշխարհ

Բնայաստան քարինսն :

Եկայք արտասուօք մեք ընթասցուք մըտօք այսօր 'ի նոյն

Օտօնս 'ի տեղին տօնել :

Բնաբորձըս գըթամ 'ի հող հետոց Բնաւորչին իմոյ

Բամ և խնդրեմ ըզնոյնն :

Եկեցեալ տեսէք ըզսուրբըն Վերդոր նոր հայրապետ եկեալ

Երազաւատ հօտին .

Ի մեծն յԱփրատ առեալ ածէր զայն բազմութեան ամբոխն
 Սրկըրտութեամբ օրհնեալ,
 Կայր մեծ քահանայն բեհեզազգեաց աւազանին ընթեր
 Որ 'ի դրախտէն բղխէր .
 Շուրջ պարեն հրեշտակք բուրմամբ խնկոց և լապտերաց ջահիւք
 Օ երեքսրբեանն երգեն .
 Սատեաւ 'ի խորհուրդն Վրիստոսի մահուն յօժար և փոյթ
 Սեծն Տրդատ արքայն .
 Բիւրք հնգետասան անդր 'ի խոնարհ իջեալ նրմա ըզկրնի
 Հայաստանեայց ժողովն .
 Սուրն զետեղեալ շրջան առնոյր անդրէն պաշտել զբանակն
 Եւ զուարճանայր 'ի նոյն .
 Եւ իսուս զուարճացեալ 'ի նորածին յեղբարսն յողջոյն իջեալ
 Բանայր զերկինս հանդէպ .
 Սին լուսոյ ձրգէր վերոյ նոցա չքնաղաձև խորան՝
 Լքեցականն յաղթող,
 Խաչն պարծանաց և խաչեցեալն 'ի նմա ընդդէմ նոցա
 Կայր նըկարեալ 'ի նոյն .
 Լսս քեզ Վրիգորիս և դեռաբոյս մանկանց եղբարցդ իմոց
 Սայեւութեան տաճար .
 Լսա քահանայն մեծ ծաւալէր զորդեգրութեան մեռոնն
 Լստուածազարդ ձեռօքն .
 Սվ ըսբանչեւեացս , շուրջ բազմութեանն նա իւրովի խաղայր
 Եւ քրիստոնեայս կնքէր .
 Բիւրուցն բազմաց մի կաթ իւղոյն ոչ պակասեաց այսօր ,
 Լսլ բաւականացաւ .
 Հրեշտակք հնչէին , Սոր մրկըրտեալք դուք ըզգեցայք ըզՎրիստոս ,
 Եւ Լստուծոյ որդիք .
 Եկայք ձաշեցէք այսուհետև ըզտերունեան մարմինն
 Վրլխոյն անդամք եղեալք .
 Բաշխէր հայրապետն ըզսարսափելին ամենեցուն զպարգևն
 Լուսազարդեալ մանկանցն .
 Լսսպէս կոչեցար , ով Հայաստան , 'ի Վրիգորէ սրբոյ ,
 Եւ միացար յԼստուած .
 Վննեա և ծանիր , ում այլ ազգաց այսպէս եղև շնորհ
 Որպէս և քեզ տեսեր .
 Ուր քո յիշատակ կամ գոհութիւն այս մեծամեծ ձրիցս
 Ով ժողովուրդդ խիստ .
 Թող զունայնութիւնդ օտարացեալ ամբարշտեալ գայլոցն
 Եւ նորոգեալ դարձեալ ,
 Չայնիւ նըզովեա զհերետիկոսքն յուխտէ առաքելոցն
 Եւ սուրբ քահանայիցն .
 Բաց է դրունք երկնից ով տառապեալ իմ կշտամբեալ ժողով , փութա
 Ի Վրիգորին քո գող .
 Հաւատա նըմին և նորայոց սրբոց հայրապետացն
 Եւ զղջացիր ընդ նոյն .
 Փառս վերահնչել Երրորդութեանն 'ի յանպատում 'ի կեանան
 Սիշտ յաւիտեանս . ամէն .

Ո՛Տ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐԻՆԻՔ , Ո՛Տ .
որ այնչափ փառաւոր ու տիւր յիշա-
տակաց հետ՝ աս սրտատոչոր ու ազգա-
սէր երգողին նշխարքն ալ կ'ամփոփէք
ձեր ցրտիկ ծոցը , արդեօք յետ վեցհա-
րիւր կամաւելի տարիներու լսելով հոս
կից անոր լուծ քնարին ձայները՝ պիտի
արձրկէք այն կենդանատիպ մոխիրնե-
րէն դուրս կայծ մը՝ որ ձեր ազգին մե-
ռելատիպ կենդանութիւնը վառէ բոր-
բորէ անմահացրնէ : Ո՛վ մոռացեալ ու
անարգեալ հայաստանի քարին , արդեօք
ձեր վառվռուուն աստղերուն տակ կը
չնչէն անանկ կուրծքեր , որ գան ու
արթնցնեն ձեր խուլ ու խորին արձա-
գանգները՝ կանչելով իրենց նմաննե-
րուն , “ Արդիք գերութեան , մի մոռա-
նայք մի մոռանայք զհայրենին աշխարհ ,
զհայաստան քարինսն , ” : Ամ գոնէ
պիտի զգան կարգացող ու լող սրտերն
այս երգոյս կերպ ու կերպ փափուկ ձայ-
ները , այն հայաստան քարերը , այն
Սեծ Տրդատ արքայն , այն Հնգետա-
տան բիւր հայաստանեայց ժողովը , որ
մէկ շարժմամբ մկրտուելու կը նետուին
շրջանապտոյտ Ափրատէսին ծոցը , այն
Օռարձացեալ Յիսուսը՝ ի նորածին
եղբարսն , այն իմ Վրիգորիսը և դե-
ռաբոյս եղբարքը , այն Այսպէս կոչե-
ցար ո՛վ հայաստանը . և այն սրտագին
մաղթանքները՝ որոնցմով կը լռէ երգը ,
և մեզի անլռելի սրտով դէպ ի երկինք
գոչել կուտայ : Հասան արդեօք ո՛վ
հայաստան այն տարիները , որ այդ քա-
րերէդ քու փլած տաճարիդ կանգնիլը
պիտի տեսնենք . չէ նէ մենք ալ զքեզ
կանչելով կանչելով՝ վերջապէս վրանիս
ուրիշ բան պիտի չգտնենք բայց եթէ
քենէ թաւալեցուցած անտաշ քարինք ,
ու տրտմագին շնչով երթալով պիտի
կանչենք , “ Ո՛ր քո յիշատակ կամ գո-
հութիւն , ո՛վ ժողովուրդդ խիստ , ” :

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ

Ա .

Զեւեափի Սիւնարայ Ղօշի :

ՇԱՏ հեղ հայաստանի աւերակաց
և ազգային յիշատակարանաց վրայ փա-
փաքներ և խօսքեր ըրեր ենք , որ աւե-
լի շարժին ազգասէր հոգիք և այն յի-
շատակարանները քննեն , ճանչնան և
ճանցընեն . յիրաւի զանազան ճամբորդ-
ութիւններու հատուածներ , և զա-
նազան ձեռագրաց վրայ տեղեկութիւն-
ներ տրուեցան քանի մը օրագիրներէ ,
բայց դեռ չերեցան այն հայոց Յիշա-
տակարանները , այսինքն հայոց հնու-
թեանց պատկերները և տեղեկութիւն-
ները՝ որոնց համար ազգասիրութեամբ
վառուած մերազգի հնագէտ մը 1846
տարւոյն ՂազմաՎիպին վերջի թերթին
մէջ աշխոյժ հատուած մը գրեց , և
կերպ մը ցրցուց աս հնութիւնները
դուրս հանելու : Ար սպասէինք որ հա-
ճութեան ձայն մը լսուի և գործա-
դրութեան պտուղը երևնայ . թերևս
շատերը գոված ալ ըլլան խորհուրդը և
խօսքերը , բայց մէկ տեղաց նշան մը
չերեցաւ՝ կամ առանձին կամ աս օրա-
գրիս միջոցով հրատարակել տալու մէկ
հայկական յիշատակ մը , որ ոչ միայն
խօսքով այլ և պատկերքով տեսնէր մեր
ազգը , և սիրտը արծարծէր իր նախ-
նեաց փառացր վրայ , ուսկից շատ օգուտ
կրնար քաղել : Արեմն մեզի կ'իյնայ
եղեր աս բանիս առջի օրինակը տալ , և
ազգերնուս աս զուարճութիւնն ալ
պատճառել , յուսարով որ զանազան ան-
ձինք ալ , որոնց քով կը գտնուին հայկա-
կան յիշատակներ , եթէ դրամ եթէ
կնիք , եթէ հին ձեռնագիրք կամ կոն-
դակ և եթէ այլ հնութիւն , մեր հրա-
տարակած քանի մը պատկերները տես-
նելով՝ յորդորուին իրենց ունեցածն ալ
հրատարակել , ու թէ մեզի , թէ ազ-
գին և թէ իրենց մէկ մեծ հաճոյք մը
և պատիւ մը ընեն :

Հրատարակեւաց մէկ տեսակն ալ